

Predgovor

Dokazi da kaznena djela u području intelektualnog vlasništva nisu kaznena djela bez žrtava postoje već mnogo godina, a dodatno ih potkrjepljuje ovo najnovije Izvješće o statusu, kojim se ističu neka od ključnih istraživanja koja je proveo EUIPO putem Promatračnice.

Ovim izvješćem naglašava se važnost prava intelektualnog vlasništva za gospodarstvo EU-a, a stoga i za svaki oporavak od krize prouzročene bolešću COVID-19, koja dominira prvom polovicom 2020. godine i prijeti da će imati dugoročne posljedice.

U jednom od istraživanja o povredi prava intelektualnog vlasništva, koje je provela Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj, obrađuje se područje krivotvorenih lijekova, što je zasigurno jedno od područja najbezočnije aktivnosti krivotvorenja. Ono je poslužilo još jasnijem ukazivanju na prijetnju za javnost.

Krivotvoreni lijekovi, dječje igračke i krivotvoreni kozmetički proizvodi samo su neka od problematičnih područja, ali postoje skrivene opasnosti koje se odnose na sva kaznena djela u području intelektualnog vlasništva i obuhvaćaju više od gubitka radnih mjesta u legitimnim industrijama i štete za javne prihode.

Kriminalcima se kaznena djela u području intelektualnog vlasništva čine kao aktivnost relativno niskog rizika kojom se koriste radi podržavanja drugih vrsta organiziranog kriminala. U zajedničkom izvješću s Europolom predstavljene su studije slučaja iz prakse koje pokazuju poveznicu s pranjem novca, krivotvorenjem isprava, kiberkriminalitetom, financijskim prijevarama, proizvodnjom droge i trgovinom ljudima.

Postaje sve jasnije da šteta za zdravlje i sigurnost potrošača i za okoliš, ali i odnos između kaznenih djela u području intelektualnog vlasništva i drugih vrsta kaznenih djela zahtijeva hitno i koordinirano međunarodno djelovanje.

Društvo kao cjelina žrtva je kaznenih djela u području intelektualnog vlasništva, a u ovom izvješću ponovno se pokazuje potreba da zaštita prava intelektualnog vlasništva ponovo postane jedan od prioriteta EU-a u borbi protiv organiziranog kriminala.

Christian Archambeau

Izvršni direktor, EUIPO

Izvršni sažetak

U ovom izvješću objedinjuju se rezultati istraživanja koja je Ured Europske unije za intelektualno vlasništvo (EUIPO) proveo proteklih godina putem Europske promatračice za povrede prava intelektualnog vlasništva (Promatračnica) o opsegu, obuhvatu i posljedicama – i gospodarskim i negospodarskim – povreda prava intelektualnog vlasništva u EU-u. Iznose se i opisuju dokazi o ekonomskoj vrijednosti prava intelektualnog vlasništva u gospodarstvu EU-a, obujam u kojem se ta vrijednost iskorištava, mehanizmi za slučajeve povrede prava koji se primjenjuju za bilježenje te vrijednosti i mjere koje se poduzimaju kao odgovor na te izazove. Također se naglašava uključenost zločinačkih organizacija na temelju slučajeva koje istražuje Europol (Agencija Europske unije za suradnju tijela za izvršavanje zakonodavstva).

Tijekom istraživanja provedenog 2019. u partnerstvu s Europskim patentnim uredom (EPO), EUIPO je utvrdio da ukupan doprinos industrija koje se intenzivno koriste pravima intelektualnog vlasništva u gospodarstvu EU-a čini otprilike 45 % bruto domaćeg proizvoda (BDP) i 29 % zaposlenosti (uz dodatnih 10 % ostvarenih u sektorima koji dobavljaju robu i usluge industrijama koje se intenzivno koriste pravima intelektualnog vlasništva). Ti sektori predstavljaju glavninu trgovine EU-a s ostatkom svijeta ostvarujući 96 % robnog izvoza iz EU-a. Radnicima se isplaćuju 47 % veće plaće od ostalih sektora. Također se čini da su industrije koje se intenzivno koriste pravima intelektualnog vlasništva bolje prebrodile financijsku krizu od ostatka gospodarstva, što je vidljivo iz njihova većeg udjela zaposlenosti i BDP-a u usporedbi s prethodnim istraživanjem iz 2016. Kad je riječ o razini pojedinačnih poduzeća, istraživanjem brzorastućih malih i srednjih poduzeća objavljeno 2019., također u suradnji s Europskim patentnim uredom, pokazalo se da su mala i srednja poduzeća koja su se koristila pravima intelektualnog vlasništva imala bolje izgleda za rast u sljedećim godinama u odnosu na ostala trgovačka društva.

Zbog velike vrijednosti koja se povezuje s pravima intelektualnog vlasništva povreda tih prava unosna je kriminalna djelatnost s relativno niskom razinom rizika u smislu vjerojatnosti otkrivanja i kažnjavanja u slučaju otkrivanja. Zločinačke organizacije snažno su uključene u krivotvorenje i piratstvo, a kaznena djela u području intelektualnog vlasništva često se kombiniraju s drugim vrstama kaznenih djela kao što su pranje novca, trgovina ljudima, a povremeno i prisilan rad, kako je zabilježeno u dvama zajedničkim izvješćima Europol i EUIPO-a, *Procjena prijetnje od kaznenih djela u području intelektualnog vlasništva za 2019. (eng. IP Crime Threat Assessment 2019)* (u kojoj je zabilježen i jedan slučaj u EU-u s poveznica s terorističkom organizacijom) i izvješće o raznim vrstama kriminala objavljeno u lipnju 2020. Način rada zločinačkih organizacija sve je složeniji zbog razvoja tehnologije i distribucijskih kanala i zbog raznovrsnosti proizvoda koji su predmet krivotvorenja.

Krivotvoritelji u okviru svojih poslovnih modela u velikoj mjeri upotrebljavaju internet za distribuciju svojih proizvoda i promicanje distribucije i upotrebe nezakonitog digitalnog sadržaja.

Prema istraživanju koje su EUIPO i Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) proveli 2019. procjenjuje se da bi povrede prava intelektualnog vlasništva u međunarodnoj trgovini tijekom 2016. mogle dosegnuti čak 3,3 % svjetske trgovine. Krivotvoreni proizvodi čine do 6,8 % uvoza EU-a ili 121 milijardu EUR godišnje. Oba su skupa brojeva znatno veća od onih utvrđenih u prethodnom izdanju koje su te dvije organizacije objavile 2016. godine, što upućuje na činjenicu da je posljednjih nekoliko godina taj problem postao još ozbiljniji.

U nizu sektorskih istraživanja EUIPO je procijenio da je zbog krivotvorenja došlo do gubitka prihoda od prodaje u 11 sektora u EU-u (izravno u industrijama koje su obuhvaćene analizom i unutar njihovih povezanih lanaca opskrbe). Ti su gubitci ukupno iznosili više od 83 milijarde EUR godišnje tijekom razdoblja od 2013. do 2017. Uz to je izgubljeno više od 671 000 radnih mjesta u legitimnim poduzećima, a države članice izgubile su 15 milijardi EUR godišnje u poreznim prihodima.

Koliko god ozbiljne bile ove gospodarske štete, još bi ozbiljnija posljedica mogla biti šteta koja se nanosi javnom zdravlju, sigurnosti potrošača i okoliša zbog krivotvorene robe. U ožujku 2020. godine EUIPO i OECD objavili su zajedničko istraživanje o krivotvorenim lijekovima, koje je pokazalo da predmet krivotvorenja nisu samo *lifestyle* lijekovi, već i lijekovi kojima se liječe teške bolesti, uključujući antibiotike, terapije za rak ili lijekove za bolesti srca, što može imati smrtonosne posljedice za bolesnike koji uzimaju te lijekove. Nakon izbijanja pandemije bolesti COVID-19 krajem 2019. godine, a i potom njezina širenja diljem svijeta, krivotvoritelji su pažnju usmjerili na proizvodnju lažnih kompleta za testiranje, krivotvorene osobne zaštitne opreme i, čak i prije nego što su nadležna tijela odobrila lijekove, lažne lijekove koji navodno liječe tu bolest ⁽¹⁾.

Analizom podataka nadležnih tijela za nadzor tržišta diljem EU-a EUIPO je dodatno dokumentirao opasnosti za zdravlje i sigurnost potrošača koje potječu od krivotvorenih proizvoda kao što su igračke, odjeća, električni uređaji i ostala roba široke potrošnje. Opasnosti su uključivale izloženost opasnim kemikalijama i toksinima koji bi mogli prouzročiti akutno ili dugoročno narušavanje zdravlja, gušenje, strujni udar, požar i razne vrste ozljeda. Neke vrste krivotvorina, kao što su krivotvoreni pesticidi, mogu prouzročiti štetu i poljoprivrednicima koji ih primjenjuju na svojim usjevima i potrošačima koji konzumiraju tako uzgojene proizvode.

Uz analizu ponude krivotvorene robe i piratskih sadržaja EUIPO je proučio i potražnju, odnosno stavove građana EU-a prema pravu intelektualnog vlasništva i njihovu spremnost za konzumiranje robe i usluga kojima se povređuje pravo intelektualnog vlasništva. Poticaji potrošačima za kupnju krivotvorene robe i za nezakonit pristup sadržaju koji je zaštićen autorskim pravom uključuju niže cijene, laku dostupnost i nizak stupanj društvene stigme povezane s takvim aktivnostima. Posebno su u žarištu mladi ljudi, a 2019. objavljena je ažurirana Tablica pokazatelja intelektualnog vlasništva i mladih koja je pokazala da u usporedbi s prethodnim izdanjem iz 2016. godine postoji manja vjerojatnost da će mladi ljudi u EU-u konzumirati piratske digitalne sadržaje, ali je nešto veća vjerojatnost da će kupiti krivotvorenu robu.

Kao odgovor na takva kretanja, EUIPO u suradnji s javnim i privatnim partnerima poduzima i podupire niz mjera za rješavanje tih problema. Te mjere uključuju informiranje nositelja prava o promjenama u području povrede prava; suradnju s Europolom na širenju odgovora na kaznena djela u području intelektualnog vlasništva, osobito sudjelovanjem u financiranju specijalizirane jedinice za kaznena djela u području intelektualnog vlasništva unutar Europa; pomoć u obuci tijela za provedbu diljem EU-a u suradnji s CEPOL-om (Agencijom Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva) i Eurojustom (Agencijom Europske unije za suradnju u kaznenom pravosuđu); potporu naporima Europske komisije za smanjivanje ponude krivotvorene robe u trećim zemljama. IP Enforcement Portal pruža jedinstvenu platformu na kojoj nositelji prava i tijela za provedbu mogu dijeliti informacije na siguran način, prikupljati podatke o provedbi zaštite radi daljnje analize i informirati o povredama trećih strana i aktivnostima Europske komisije u području kaznenih djela u području intelektualnog vlasništva. EUIPO je pokrenuo i područja djelovanja usmjerena na nove tehnologije koje bi mogle imati važnu ulogu pomažući u borbi protiv povreda prava, a u radu s posrednicima kao što su elektronička prodajna mjesta pomažući u poboljšanju zaštite intelektualnog vlasništva u internetskom okruženju.

⁽¹⁾ Europol prati situaciju i izdao je izvješće pod nazivom Virusni marketing – krivotvorine, roba koja ne ispunjava standarde i kaznena djela u području intelektualnog vlasništva tijekom pandemije bolesti COVID-19 u travnju 2020. Dostupno na:

https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_covid_19_-_viral_marketing_counterfeits.pdf.

Na strani provedbe zaštite, Europol, OLAF (Europski ured za borbu protiv prijevara) i INTERPOL koordiniraju operacije provedbe zaštite u EU-u i na svjetskoj razini, a operacije provode tijela za provedbu u pojedinačnim državama članicama.

Aktivnosti provedbe zaštite ponajprije su namijenjene smanjenju ponude robe i usluga kojima se povređuje intelektualno vlasništvo. S druge je strane potražnja. U suradnji s državama članicama i partnerima iz privatnog i civilnog društva, EUIPO putem niza kanala nastoji podići svijest građana o važnosti intelektualnog vlasništva i potrebi da ga se poštuje:

- područje djelovanja „Intelektualno vlasništvo u obrazovanju”, namijenjeno integraciji intelektualnog vlasništva u školske kurikulume na svim razinama;
- aktivnosti otvaranja prema javnosti kao što su „Ideas Powered” ili medijske kampanje poput one u vezi s objavom ovoga izvješća, s naglaskom na poučavanje potrošača o opasnostima krivotvorene robe;
- informiranje potrošača o dostupnosti legalno dostupnih digitalnih sadržaja putem portala *agorateka*;
- program AUTENTIČNOST, izgradnja mreže europskih gradova koji odlučuju promovirati svjesnost o važnosti zaštite prava intelektualnog vlasništva.

IZVJEŠĆE O STATUSU POVREDE PRAVA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA ZA 2020.

Zašto su prava intelektualnog vlasništva
važna, povreda prava intelektualnog
vlasništva i borba protiv krivotvorenja i
piratstva

lipanj 2020.